

722(3)

0-16

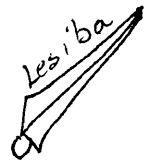
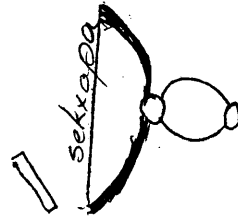
~~11/18/86~~

K34/86

Agnes Lampuru

Musical instruments of the Pedi
I Sekxapa. II Lesiba.

1/9

- 1 Sekxapa se dirwa ka lenti xaxolo lenti la mohalare wa Leokana xoba lenti la mohlare wa Lesikanokana lona lenti la mohlare e. le khungwa xabotse le a ohliwa xabotse byalo ka xa xo ohliwa molaba wa xo reya dikxaka xoba moloxo wa xo loxa lexoxwa, xona xo nyakwa phata ya morobe xoba ya mokxalo e obya xabotse byale ka xa xo dirwa mutsi ka mo moraxo xa phata e e obilwexo ka molaba xo kxokelwa lexapa xo nyakwa phatana e thsesane e botsana e tloswa dixapianyana tse leng mo xo yona ka yona xo letswa sekxapa se ka yona. Modiro o wa xo dira sekxapa ke wa masoboro ke bona badiri ba sekxapa le ba-
- 2 litsi ba sona. Monna yo a bolotsexo xa a letse sekxapa ka sona ba opela dikxosa tsa bona tsa sesoboro tsa kodu se tla leletswa le ka xo opela ka molomo ke molitsi.

- Lesiba. Le lona le dirwa ka molaba o mosesane o ohlilwexo ka lenti la leokana xoba ka lesikanokana. Le xollwa ka letlakala la mokhura xore e be le letalana. Mo nthleng ya molaba xo neanywa molaba o le lefofa la lefexo la nong xoba la Mankutukutu xoba la Leakabosane xoba la Moxole. Lona le setwa bophaphathi mo kutung ya lona le thulwa lesobana le lekanaxo le la thswana, mafelelo xo nyakwa phata e bokoto bya yona bo lekanaxo le theko ya lerumu botelele bo lekanywa ka matsoxo a mabedi a motho. Phata e ba ya mohlare wa mokhura o bohwefe a se naxo boima xoba phata ya morobe. Mo kutung ya phata e xo tlangwa xo tlangwa nthla
- 3 ya molaba e neantswexo ka lefofa (phafa) mo nthleng xo tlangwa nthla e ugweya molaba wa lenti le tlangwa ka xo ngangwa ka xo tiiswa. Lefofa le le neantsweng le molaba o xo dira lesiba le bitswa xore ke phafa. Badiri ba lesiba ke masoboro le balitsi ba le lona. Ka lona ba opela dikosa tsa bona tsa sesoboro xa le dirwe ke batsibi soboro le lengwe le le lengwe le kxona xo itirela ka nosi lesiba le sekxapa.

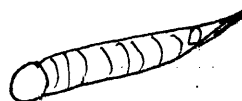
Xa di bapatswe, xa di rekiswe. Lesiba le letswa ka xo beya molomo mo phafeng mo xo thutswexo lexobana xo budulelwa moya mo nthse xape le xape xona xo kwala sexalo sa modumo wa lesiba lona xa le tlaleletswa ka xo opela ka molomo, empa xa le letswa ke molitsi wa lona yena o letsa a tseba mohuta wa kosa e a e letsang a bile a tseba le xo ka e opela le ka molomo. Byale ka e e reng "Lma nka peele kxodu ke ya Seraxeng ke ya morakeng wa Marutla Seraxeng.

Lengwane.

Lengwane le dirwa ka lesapo la pudi xoba la nku ya thlabya e sexo e hwilexo ka xo bolawa ke bolwetsi. Xa nku xoba pudi e hlabilwe xo apeilwe nama tsaserope ka xo xobelwa xa di budule xo kokonwa marapo masoboro a tsea le sap le la moomo wa leoto ba le phula lesoba le lexolo ka fase le ka xodimo xo nthsiwa moko o ka mo lesapong xore xo sale xo se selo ka mo xare xona ba le seta xabotse ka mo lesobeng le lexolo la ka xodimo xo lekana nthla ya leleme la motho ka mo lesobaneng le lenyane la ka fase ba thiba ka moti wa mooka. Le xatlelwa xabotse ka mexatlana e le lekanaxo e ka ba mexatlana ya nthla ya mosela wa tola. Xona lengwane e ba le phethexilexo. Lengwane ke seletso sa masoboro banna ba ba bolotsexo xa ba letse lengwane. Motho xe a ka no hwetswa a apele lengwane a le lekeleditse mo molaleng ka leralana xoba le nti le xa e ka balesoxana le tiileng le xodileng ka xo apara lengwane le o tla tsebya xore e sa le lesoboro. Ka lengwane masoboro a ithuta meletso ya lethabo xe ba bitsana ka ona le xe ba roxana ka ona le xe ba nyatana ba omanyana ka yona meletso ya le lona.

Phalafala.

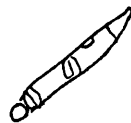

Phalafala e dirwa ka lenaka la kxomo xoba la nare xoba la tholo xo tsewa lenaka le nthsiwa mothsepe o ka mo xare oona o a lahlwa. Mo lenakeng mo nthleng ya lona xo phulwa le soba la mahlakori a manke ke mo xo budulelwang moya xa xo letswa, xaxolo xo tumisexa phalafala ya naka la tholo xo feta ya naka la kxomo

le nare. Ka se selo se se enetsexo batho ka moka e swarwa
 feela ke dithoro tsa Bakxoma le tsa ditona tsa maxoro, xaxolo ke
 selo sa maxosi. Ke naka e dulang mareneng, xa se selo sa xo no
 phela se letswa-letswa xo na le mabaka a e letswaxo ka ona, byale
 ka mehla ya xe xo etswa koma ya banna ya bodikana xoba ya boxwera,
 7 xoba koma ya basadi. Le xona e no letswa mohla koma e hlaxaxo
 le mohla e aloxaxo xape e letswa le ka menyanya e mexolo ya sethsaba
 e dirilweng ke kxosi byalo ka menyanya ya xo bina kosa ya taletso
 ya kxosi, byale ka xe xo binwa kosa ya moropa e leng kosa e binwaxo
 ke banna le basadi ba ba tiileng e seng ditsibula xona o tla kwa
 phalafala e lla. Xape e lla xe xo bewa kxosi e mphsa boxosing,
 le xa xo na le taba-kxolo mo mosate e nyakang kxobokano ya banna
 bohle ba motse, xoba xe xo direxile ketsi e kxolo mo mosate xoba mo
 motseng xomme e bixilwe xabotse mo motseng le mo mosate xo kxosi
 xomme kxosi a lwetsa xo nyakexa thuso ya sethsaba, byalo ka xa
 8 motho a ka swelwa ke ngwako xoba a thsubelwa ngwako ke lexadima
 (tladi) xomme xo nyakexa thuso le thlakodiso mo mothong e a swetswe-
 ng xona phalafala e a letswa xoba xe motho a timetse a bexwa
 kxosing xona phalafala e a lla le xa xo etswa dira di e ya ntweng
 xoba di boa. Ka xona phalafala xa se selo sa xo no letswa fela
 ka boithatelo ke mokxosi wa xo bexa sexolwane.

9

Mokudietane

Yona ke nakana e dirwang ka lenakana la phuthi xoba la
 phudufudu xo nthsiwa mothsasana o wa lesapo o leng mo xare xa
 lenaka o a lahlwa o setwa xabotse mo molomong wa ona ke xore mo
 thitong ya lenaka xore e be nthetelexwana e botsana ka mo nthleng
 ya ona o nthswa lesoba xoba mo lehlakoring xo ya thoko ya nthleng
 xona e ba naka ya xo letswa ya mollo o mosesane xoba xape
 mokudietane o ka dirwa ka letlalo la phatla ya kxomo e sesu ya
 soxiwa e setwa xabotse tekanyo ya botelele bya tekanyo ya naka la

10 phuthi le bokoto bya lona le a rokwa mokotlanyana o mo sesenyane
 le rokwa ka thswana le ka lesika le rokwa e sa le le lemeetsi ka mo
 xare xo thselwa moroko wa byalwa xoba mmutejana wa dikxomo xore
 setsibana se se rokilwexo e sa le e se meetsi se se ke sa phuthe-
 xana se fela se otloloxile se be se ome se omelele mutele o xoba
 morokwana o o le ka fa xare xa se omeletse xo nthswa moroko
 o ka fa xare o a thsolwa o a lahlwa ke moka ke nakana ya mokudie-
 tane xoba xo nyakwa phatana ya mohlare o boleta ya fatwa ka mo xare
 ya xonywa xabotse ya dirwa nakana ka mo ntle ya tlemelelwa (xoba).
 xo xatlelwa ka moxatla xore e se palexe le yona e dira mokodietane
 11 modiro wa ona o letswa xa xo ile lebelong la peano mo xo phalalaxo
 masoxana yo a basileng o tla bonwa ka xo fele a letsa nakana e kwa
 pele a swere sefoka xoba o ka letswa mo xo nang a le lethabo le
 lexolo la monyanya wa thabo ya papalo ya ba baxolo xoba mo monya-
 nyeng wa thabo le lexolo xoba o ka letswa mo ntweng thlabanong ya
 marumu xa sethsaba se sengwe se fentse se sengwe xonke se sengwe
 se thsaba ba bafentseng ba ba tla kwala ka nakana e xe ba ba
 lelekisa le mo ba fengwa ba tlang nthse xe ba thsaba xo tla kwala
 ka balelekisi xe ba fela ba letsa nakana e xore byale re tla
 bokete le bokete. Mokxosi ke nakana e ya mokudietane le xe
 masoboro a e tswa xo bina kosa le masoboro a motse o mong ba ba
 phadileng ba tla kwala xe ba bowa ba tso phala ba ba phadilweng
 xa ba o letse. Modiro wa xo dira nakana e ke wa banna.

12

Dithlwathlwadi

Tsona di dirwa ka dikenywa tsa mohlare wa moswana xoba dikenywa
 tsa moroteladithsosi. Tsona di fulwa mo mohlareng a di emulexo
 xo ona ka moraxo xa xe di omeletse e sa hlwe e le tse meetsi, xona
 di a fulwa di follelwa ka lenti botelele bya tekanyo ya letsoxo
 di rwalwa mo maotong mohlant xo binwang kosa ya lethabo la monyanya

xoba ya monyanya wa mokhoro xoba koseng tsa mephatho (meroto) empa tsona xa se thlwahlwadi tse tiileng e fo ba tsa tsatsi le tee feela. Xo na le mohuta o mong wa dithlwahlwadi tse tiileng tse di dirwang ka sehlabana (ngwakwana) wa seboko se seng se bitwang xore ke Mankxothokxotho mmala wa sona ke se se phiswa se axa xaxolo mo mehlareng ya moswana sehlabana sa sona o ka re ke mokxopana wa phoofolo bothatana bya sona se omeletse

13 byalo ka letlalwana (mokxopana) feela se na le meetlwana e nkexo ke ya foeye e byalo ka xe nke ke boya mo mokxopaneng wa pu-di o omeletsexo feela meetlwana e e a hlaba byalo ka foeye. Seboko se se ikaxelela ka mo teng a se sadise molangwana se itswalelela tidi-tidi. Eupya tebelelong ya thereso motho a ka bona xabotse xore xa se letlalwana sa selo eupya ke mohuta o mongwe wa bolepu byo bothata bya mohuta. Sonasehlabana se se se byalo ka lee la leaba leboro la sona le boxolo bya sona.

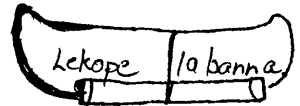
 Ka sona xo dirwa dithlwahlwadi di nyakwa kwa sokeng dithokxweng tsa meswana ke basadi ba bakxekolo le bana ba basitsanyana ba mathumasa xa di fihla xae di a sexwa xabotsana di nthswa molongwana o botsana wa nthetelexsana xo nthswa seboko se ka mo xare se newa ba banyane ba a se besa

14 ba a ja. Mo ba sa se jexo se a lahlwa xa e le tse nthsi xo tse-wa dithorwana tsa mabu (matlapanyana) tse lekanang le thoro ya lebele di nokelwa ka fa sexahlaneng e ka ba thorwana tsa mabu tse 3 xoba tse nne (4) di rokelelwa ka mo xare xa sexahlana se sengwe le se sengwe ka mo bonthsi bya tsona bo lexo ka xona. Ka moraxo xo nyakwa dinti tsa modu wa moxaba di a khungwa di a sohlwa di loxiwa byalo ka mudi bya matsoxo xa 3. Xa di fedile modiro wa tsona ke xo rwalwa mo maotong dipotaneng xe xo binwa kosa ya lethabo xoba ya dikoma menyanyeng xoba koseng ya masoboro

le mathumasa, di rwalwa xaxolo ke basadi le dikxarebe le mathumasa,
 banna ba ruala mekxoro matong ba tiba ba e rwelo. Banyaki le
 badiri (baruki) ke basadi. Tsona dithlwahlwadi di a rekiswa
 15 di a bapatswa di a rekwa ka mabele le diruiwa tsa dikuswane.

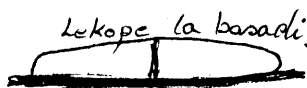
L e k o p e .

Lekope mathonong le be le dirwa ka lenti le le ohlilwexo
 xabotse ka lesika la seruiwa kxomo, nku, pudi. Lehono le dirwa
 (mehleng eno) ka motato wa xo tata maseka.

Xo betlwa phata e kotwana ya monoko mo xare e fehlwa
 masobana mo masobaneng xo tsenywa phatana tse pedi tsa dinkxopyana
 mo nthleng tsa tsona xo tlemelelwa motato o mosesane xoba lexika mo
 xare le ngangwa ka tsola xo nyakwa phatana e sesane xoba lehlokwa
 xoba motlwa wa moswana xoba wa sephatho. Ke wa xo tia (xo letsa)
 ka ona le mumulwe ka molomo.

16 Baletsi ba makope ba kxona xo ka opela kosa e tee ka xo
 hlatlolana e le ba 2 ba 3 ba 4 le ka xo opela ka molomo, bang
 ba binao, balitsi le badiri ke banna le masoxsna lekope lekope
 le a bapatswa le a rekwa ka tsaalete mabele le dikxoxo.

Lekope la basadi lona le dirwa ka phatana e tsesane ya lehlaka-
 noka mo lehlakanokeng xo tlemelelwa lenti la lesika la seruiwa
 le le ohlilweng xabotse mo xare le ngangwa xabotse ka nthana ya
 tsola le letswa ka lenala la monwana le mumilwe molomong le tlatle-
 tswa le ka molomo xo opela ka mantsu makxatheng a batho ba 2 xoba

ba 3. Ladiri ba lona ke bona basadi ka nosi xa le bapatswe xa le na batsibi (dithakxa) kang le mang o kxona xo etirela la banna le na le batsibi.

17

Botsorwane.

Ke seletso se sengwe sa siletso tse letswang ke masoboro.

Mathumathsa xa ba se letse. Monna xe a ka bonwa a letsa botsorwane o a kxotswa ke banna ba bangwe, ba re, a o sa belaela bosoboro? Xa xo dirwa botsorwane xo nyakwa phata ya mohlare wa hofohofa ke xore mohlare o se nang boima o bohwefe, byale ka phata ya mohlare wa mokhura xoba mothsese xoba moebana. Phata e e bokoto bya yona e lehangwa ka sephaka sa monna (lebhosoboro) botelele bya yona e ba letsoho le seripa. Phata e e tloswa dikxamathi tsa yona ya sala e le e tswu ya dirwa moedi mo xare o byalo ka mosela botelele byo bya yona ka moka xa e fedile ya thulwa lesoba mo hloxo ya yona

18 xsa nokelwa phatana e bokotwana bya yona bo lekanang wa mannapananyane ke xore morwana o monyane wa letsoho mo phataneng xo tlemelelwa motatwana o mosesane wa motato ya xo tata maseka o lekananang le phata e ya mokhura kwa nthleng xo tsenywa lekanti xo nyakwa boditsi bya kxomo xo tumelwa dintshana tse ka bang tse 10 xo fihla tse 12, di tlemelelwa phataneng e nyane e botelele bya yona bo lekanang le seatla e bokotwana bo lekanang le ona morwana wa mannapananyane yonake ya xo letsa botsorwane xa bothelele bo tlotswa ka moti wa nosi xoba wa mooka. Xa xo hlokeka motato o mosesane xo ohlwa lenti le le sesane ka lesika la seruiwa ka lona xo kxokelwa

19 botsorwane. Xa le letswa le sikarwa mo sehetleng. Xa botsorwane bo lla xo kwala modumo wa lekanti le sexalo sa lenti le (motato) xoba lesika ka botsorwane masoboro a opela dikopelo tsa bona tsa se seboro xo opela yena molitsi a hlatlolana le botsorwane bya xaxwe. Dikosa tsa botsorwane xa di opelwa ka byona le ka molomo

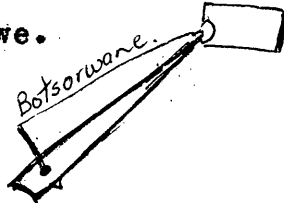
8*

722

K34/86

19 cont.

xa xo binwe. Eyona botsorwane le lekope le lesiba di s dirwa
le mehleng ya bo lehono botsorwane xa bo dirwe ke batsibi (
dithaloka) mang le mang yo e leng lesoboro o kxona xo itirela.
Xa bo bapatswe, xa bo rekwe.

END S. 722